ISNN:2181-1296

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

САМАРКАНДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ШАРОФА РАШИДОВА

SAMARKAND STATE UNIVERSITY NAMED AFTER SHAROF RASHIDOV

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
SCIENTIFIC JOURNAL

GUMANITAR FANLAR SERIYASI

№ 2/2 (138)
2023

ISSN 2181-1296

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК SCIENTIFIC JOURNAL

2023-yil, 2-son 2-seriya (138) GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Tarix, Falsafa, Filologiya, Huquqshunoslik, Pedagogika, O‘qitish metodikasi, Psixologiya, Sotsiologiya, Siyosiy fanlar

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tish tartibi 09-25.
Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR **R. I. XALMURADOV, t.f.d., professor**
BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARLARI: **H.A. XUSHVAQTOV, f-m.f.d., dotsent A. M. NASIMOV, t.f.d., professor**

TAHRIRIYAT KENGASHI:

S. S. G‘ULOMOV	- O‘zFA akademigi
M.Q. MUXIDDINOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
SH.A.HASANOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
S.A.KARIMOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
N. Sh. SHODIEV	- ped.f.d., professor (SamDU)
M.X.LUTFULLAYEV	- ped.f.d., professor (SamDU)
HIROAKI HUZIIE	- Osaka universiteti professori (Yaponiya)
A.B.PARDAYEV	- fil.f.d., professor (SamDU)
SH.Y.ZIYODOV	- fil.f.d., dotsent (Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi)
J.Y.YAXSHILIKOV	- f.f.d., professor (SamDU)
SH.SH.NEGMATOVA	- f.f.d., professor (SamDU)
N.U.ARABOV	- i.f.d., professor (SamDU)
B.E.ERGASHEV	- t. f. d., professor (SamDU)
B.S.G‘OYIBOV	- t.f.d., (SamDU)
D.Q.USMONOVA	- i.f.n., dotsent (SamDU)
F.SH.RASHIDOVA	- t.f.f.d., dotsent (SamDU)
O.S.YUSUPOVA	- f.f.n., dotsent (SamDU)
O.S.QODIROV	- p.f.n., dotsent (SamDU)
S.I.MUXIDDINOV	- t.f.f.d., (SamDU)

Obuna indeksi – yakka tartibdagi obunachilar uchun **- 5583,**
tashkilot, korxonalar uchun **- 5584**

MUNDARIJA / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

MUNDARIJA	
Atayeva G.R. *O‘smirlar mehnat faoliyatini oila va maktabda o‘zaro muvofiqlashtirishning psixologik samaradorligi……*	4-8
Yakubova M. *Nemis sayohatchisi xans-xermann fon shvaynitsning esdaliklaridan samarqand tarixiga oid ayrim lavhalar……*	9-14
Marufov E.U. *Talabalarning ingliz tili fonetik kompetensiyasini rivojlantirishdagi qiyinchiliklar……*	15-20
Aliyev O.O. *O‘zbekistonda axborot xavfsizligi siyosatining huquqiy asoslarini shakllanishi va rivojlanishi*	21-29
Mirzayev R.I., Ibodullayev S.R. *Korrupsiya va uning namoyon bo’lish shakllari……*	30-34
Rahimova G., Kiyamova S. *Umumta’lim maktablarida o‘quvchilarga Alisher Navoiy hayoti va ijodiini o‘rgatishda “Muammoli ta’lim” metodidan foydalanishning ahamiyati……*	35-42
Abdullayeva G.R. *Boshlang‘ich sinf tabiatshunoslik darslarini adekvat modellashtirish tizimini takomillashtirish*	43-47
Ochilova G.U. *Some cases of transmission of kinship terms in uzbek and english……*	48-52
Кадымова Д.Р., Рахмонкулова Ш.О. *Особенности реализация мотива сна в русской и зарубежной литературы (На примере произведений эпохи античности и средневековья, А.С. Пушкина «Евгения Онегина», И. А. «Обломова» Гончарова И «Преступления и наказания» Ф. М. Достоевского)……*	53-60
Radjabova D.N. *Rossiya sharqshunosligi ilmiy maktabi va o’rta osiyo tarixi masalalarining o’rganilishi……*	61-65
Мамасолиев И.Ф., Усманова Н.К. *Оригинальность баллад в.а. жуковского в русской словесности……*	66-71
Xayriyev I. *Aql, hissiyot va iroda integratsiyasi……*	72-76
Kenjayeva M.A. *Ona tili fanini o`qitishda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda ta’lim exnologiyalardan foydalanish……*	77-81
Kuldashev M., Saidov U. *Jamoat xavfsizligini ta’minlashda yo‘l-transport hodisalarini oldini olishning o‘rni……*	82-86
Uzoqov M.F. *Attraktiv munosabatlarning o‘rni va pedagogik taxlili hamda uni hozirgi bosqichda maktabgacha ta’lim tizimida qo‘llash xususiyatlari……*	87-91
Xasanova M.N. *Elektron platforma vositasida muhandislik grafikasi fanini o‘qitishda talabalarning grafik ishlari sifatini rivojlantirishning pedogogik tavsifi……*	92-96
Аллаярова Н.Я. *Роль образовательных компетенций в развитии гендерно-равноправного мышления учащихся……*	97-101

Негматова Н.Н. *Принцип учета особенностей родного языка учащихся при обучении русскому языку в полиэтнической среде, методы и их классификация*……	102-106
Панжиева Н.Н. *Роль и значение развития навыков критического мышления у будущих учителей информатики* ……	107-116
Усманова Н.К., Сайфиддинова М. *«Мир детства» в философско-художественном и идейном воплощении в творчестве А.Платонова*……	117-122
Turniyazova R.B. *Emotional causation*……	123-128
F.F.Xatamov *Huquqning regulyativ funksiyasi va shaxs mas'ulligi*……	129-132
Xashimov Sh.J. *Milliy turizm va o'zbekistonning xalqaro imidji yuksalishining ijtimoiy-falsafiy masalalari*…….	133-137
Xushmurodova Sh.Sh. *Impact of bilingualism on third language acquisition and bilingual teaching*……	138-146
Mustafayeva M.SH. *Aleksitimiya fenomeni va uning namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari*……	147-151
Кадымова Д.Р., Ибрагимова Э.О. *Роль женщины и ее и судьба в произведении Л.Н.Толстого «анна каренина» и «госпожа бовари» .Флобера*……	152-158
Xoliqulov A.Y. *Ilk o'rta asrlar sug'dda bozorlar taraqqiyoti*……	159-163
Azizkulov A., To'g'izov N. *Boburiylar saltanatida ta'lim tizimi*……	164-168
Baysariyeva Ch.U. *Elektron ta'lim resurslari (etr) yordamida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish usullari, shakllari va vositalari*……	169-175
Amonturdiyeva Sh.R. *Diniy matnlarda mustaqil so'z turkumlarining ifodalanishi*……	176-179
Mustafayev Sh.N. *O'zbekiston oliy ta'lim tizimini modernizatsiyalashning artpedagogik asoslari*……	180-184
Rustamova Sh.Sh. *Investigating communicative competence as a vital of pedagogical category*……	185-189
Jumanov Sh. *Ijodiy-madaniy masalalar bo'yicha targ'ibotchi faoliyatining funksional pedagogik tahlili*.....	190-194
Tuxtayeva Sh.M. *Bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilariga matematika darslarida integratsiyalashgan ta'limni tashkillashtirish haqida*.....	195-200
Mualliflarga	

UDK: 159.9:37 **DOI:** https://doi.org/10.59251/2181-1296.2023.v2.138.2.2197

O‘SMIRLAR MEHNAT FAOLIYATINI OILA VA MAKTABDA O‘ZARO MUVOFIQLASHTIRISHNING PSIXOLOGIK SAMARADORLIGI

G.R.Atayeva
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

Annotatsiya. Maqolada o‘smirlik davrida bolalarning oiladagi va maktabdagi mehnat faoliyati xususiyatlari, mehnat tarbiyasining bu davrdagi psixologik omillari aniqlangan. Maktab va oila o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning turli shakllari ko‘rib chiqilgan. Oila va maktabning o‘zaro ta’sir yo‘llarining psixologik-pedagogik tahlili amalga oshirilgan hamda olingan natijalar bo‘yicha xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: ruhiy shakllanish, oila, maktab, mehnat, tajriba, tarbiya, ta’lim, munosabatlar, faoliyat, jarayon, ehtiyoj, ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy, himoya, qoida, moddiy, ma’naviy.

Психологическая эффективность координации трудовой деятельности подростков в семье и школе

Аннотация. В статье определены особенности трудовой деятельности детей в семье и школе в подростковом возрасте, психологические факторы трудового воспитания в этот период. Рассмотрены различные формы взаимодействия школы и семьи. Проведен психолого-педагогический анализ путей взаимодействия семьи и школы и разработаны выводы по полученным результатам.

Ключевые слова: духовное формирование, семья, школа, труд, опыт, воспитание, образование, отношения, деятельность, процесс, потребность, социально-экономическое, правовое, защита, правило, материальное, духовность.

Psychological effectiveness of the coordination of work activities of adolescents in the family and school

Abstract. The article defines the features of the labor activity of children in the family and school in adolescence, psychological factors of labor education during this period. Various forms of interaction between school and family are considered. A psychological and pedagogical analysis of the ways of interaction between the family and the school was carried out and conclusions were developed based on the results obtained.

Key words: spiritual formation, family, school, work, experience, upbringing, education, relationships, activity, process, need, socio-economic, legal, protection, rule, material, spiritual.

Prezident Shavkat Mirziyoyev xalqimizga Murojaatnomasida “ijtimoiy davlat” tamoyiliga alohida e’tibor qaratgan edi. Aynan aytganda, “Ijtimoiy davlat bu, eng avvalo, inson salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun teng imkoniyatlar, odamlar munosib hayot kechirishiga zarur sharoitlar yaratish, kambag‘allikni qisqartirish, demakdir”.

Bunga erishishning asosi, birinchi navbatda, ta’lim. Shu bois Murojaatnomada maktab o‘quvchilarini kamida ikkita xorijiy til va bitta kasb-hunarga o‘rgatish ustuvor vazifa etib belgilangan edi. So‘nggi yillarda ta’limga, o‘qituvchilarga e’tibor oshdi, oliy ta’limda qabul soni va yo‘nalishlar ko‘paydi. Lekin, maktablardagi sifat hali talab darajasiga chiqqani yo‘q. Masalan, 11 yil maktabda o‘qigan bola chet tilini mukammal bilmaydi. Sharoit va mutaxassislar yo‘qligi sababli yoshlarni kasblarga qiziqtirish muhiti shakllanmagan. Maktab bitiruvchilarining 50 foizi mehnat bozoriga hech qanday kasbga ega bo‘lmasdan kirib kelmoqda. Mehnatsevarlik azaldan insoniy qadriyatlar tizimida markaziy o'rinlardan birini egallab kelgan, u keyingi hayotda farovonlikni ta'minlaydigan fazilat sifatida qaralgan. Odamlar ongida mehnat, hurmat va farovonlik o‘zaro bog‘liq tushunchalar edi. Bolalarning mehnat tarbiyasi nafaqat ularga dehqon hayoti uchun zarur bo'lgan barcha ko'nikmalarni o'rgatish, balki bolada yashashning muhim vositasi va insonning ichki, axloqiy ehtiyoji sifatida mehnatga alohida munosabatni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. (“Yangi O’zbekiston” gazetasi, 2023-yil, 20-yanvar. 1-bet).

Bolalarni mehnat faoliyatiga o'rgatish ko'plab avlodlar tomonidan sayqallangan puxta o'ylangan tizim bo'yicha amalga oshirildi. Ish yukining miqdori va tarbiyaviy chora-tadbirlar bolaning

yoshiga, har bir davrdagi ehtiyojlari va qobiliyatiga mos keladi [4]. Hozirgi vaqtda mehnat tarbiyaning eng muhim vositasi bo'lib qolmoqda, chunki u inson hayoti va madaniyatining asosi bo'lgan va shunday bo'lib qoladi. Mehnat insonning aqliy qobiliyatlarini rivojlantiradi, aynan mehnat faoliyatida shaxs o`zining ijodiy faolligini namoyon etadi, ijodiy mayllarni rivojlantiradi va takomillashtiradi. Mehnat jarayonida inson jismonan mustahkamlanadi, uning malaka va qobiliyatlari rivojlanadi.

Mehnatsevarlik va mehnat qobiliyati tabiat tomonidan berilmaydi, balki bolalikdan tarbiyalanadi. Olib borilgan tadqiqotdan maqsad ham oila va maktabda mehnat tarbiyasi masalalarini o`rganib, muammoga oid adabiyotlarni tahlil qilish, mehnat ta’limi tushunchasini kengaytirish, shaxsni shakllantirish jarayonida mehnat tarbiyasining ahamiyatini aniqlash, maktabda va oilada mehnat tarbiyasining maqsad va vazifalarini ochib berishdir. J. Piaje o'smirlar xulq-atvoridagi bir qator sifat o'zgarishlarini "boshlovchi" markaziy voqea – bu kognitiv qayta qurish ekanligini aniqladi. Agar 12 yilgacha bo'lgan davr aniq operatsiyalarni ishlab chiqish bilan bog'liq bo'lsa, u holda 12 yildan keyin ma'lumotni rejalashtirish, qidirish va tashkil etishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish va qo'llash qobiliyati bilan tavsiflangan rasmiy operatsiyalar bosqichiga o'tish sodir bo'ladi.

Bolaning doimiy bandligi, mehnatga ishtiyoqi uning bo'sh, qadrsiz odam bo'lib qolmasligining ishonchli kafolatidir. Oilaning jamoaviy mehnat kunlari muhim tarbiyaviy rol o'ynaydi. Kattalar bilan birgalikda ishlash bolalarga ish joyini to'g'ri tashkil etish, oqilona ishlash usullari va xavfsizlik qoidalarini o'rganishga imkon beradi. Siz bolalarni yer uchastkasini obodonlashtirishga jalb qilishingiz, eng to'liq dam olish uchun sharoit yaratishingiz mumkin. Nihoyat, qo'shnilar bilan birgalikda jamoaviy ishlarni tashkil qilish mumkin bo'lgan ko'chani, turar joy maydonini obodonlashtirishga doimo ehtiyoj bor.

Oilada mehnat tarbiyasi bolalarning kelajakdagi solih hayotiga asos soladi. Mehnatga odatlanmagan odamning bitta yo'li bor - "oson" hayot izlash. Bu odatda yomon tugaydi. Agar ota-onalar o'z farzandlarini shu yo'lda ko'rishni istasalar, ular mehnat ta'limidan uzoqlashish hashamatiga ega bo'lishlari mumkin. "Farzandlaringiz juda ozoda", "Farzandlaringiz juda odobli", "Farzandlaringiz o’zida hayratlanarli darajada sodiqlik va o'zini hurmat qilishni birlashtiradi"-degan so'zlar qaysi ota-onani xushomad qilmaydi, deyiladi manbalarda. Lekin buning uchun ta'lim sohasida uzoq va qattiq ishlashlar olib borilishi kerak. Bu borada oila tarbiyasida eng muhim o'rinni mehnat tarbiyasi egallaydi. Bolaning oiladagi mehnat faoliyatining vazifasi uning axloqiy, jismoniy va aqliy fazilatlarini rivojlantirish, shaxsiyatini rivojlantirish, mehnatga jalb qilishdir.

Shaxsni axloqiy tarbiyalashda mehnatning ahamiyati nihoyatda katta. Ko'pgina o'qituvchilar mehnat faoliyatini fuqarolik ongini, vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirish, o'zlarining ijtimoiy burchini tushunish bilan bog'lashgan. Bolada rivojlanishi va shakllanishi kerak bo'lgan muhim fazilatlardan biri mehnatsevarlikdir. Mehnatsevarlik mehnatga ijobiy munosabatni ifodalovchi, xodimning mehnat faoliyati, mehnatsevarligi va mehnatsevarligida namoyon bo`ladigan axloqiy sifatdir. Shaxsning o'zini o'zi tasdiqlash vositalaridan biri [1].

Mehnat, amaliy ishlab chiqarish faoliyati insonning jismoniy rivojlanishiga foydali ta'sir ko'rsatadi. Fiziologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, harakatlar va mushaklar mashqlari bilan bog'liq jismoniy mehnat, toza havoda bo'lish, insonning kuchini va sog'lig'ini mustahkamlaydi, uning hayotiyligini oshiradi. Mehnat insonning aqliy qobiliyatlarini, uning zukkoligini, ijodiy zukkoligini rivojlantiradi. Zamonaviy ishlab chiqarishda ishlash keng ta'lim va texnik tayyorgarlikni, yangi texnologiyani tez o'zlashtirish qobiliyatini, mehnat amaliyotini oqilona va takomillashtirishni talab qiladi.

Mehnat ta’limi tizimi haqida so‘z yuritilganda, biz qandaydir yakkalanib qolgan g‘oyalar tizimini nazarda tutmaymiz, balki novator o‘qituvchining bevosita amaliyotidan o‘sib chiqqan. Oilada mehnat tarbiyasi bo'yicha, hatto kichik yoshdagi bolalarga ham bir martalik topshiriqlar emas, balki oylar va hatto yillar uchun tuzilgan doimiy topshiriqlar berilishi kerak, deb hisoblardi, shunda bolalar o'zlariga ishonib topshirilgan ish uchun javobgar bo'ladilar.

Bolalar xonadagi yoki butun xonadondagi gullarni sug'orishlari, kechki ovqatdan oldin stol qo'yishlari, otaning stoliga qarashlari, xonani tozalashlari, oilaviy bog'ning yoki gul bog'ining ma'lum bir maydonini parvarish qilishlari va parvarish qilishlari mumkin. Oilada mehnat tarbiyasining mazmuni va ahamiyatini tahlil qilishga harakat qilaylik. Ota-onalar eslashlari kerak bo'lgan birinchi narsa, xususan, quyidagilar.

Farzandingiz mehnatkash jamiyatning a’zosi bo‘ladi, shuning uchun uning bu jamiyatdagi ahamiyati, fuqaro sifatidagi qadr-qimmati faqat uning ijtimoiy ishlarda qanchalik ishtirok etishiga, bu ishga qanchalik tayyor bo‘lishiga bog‘liq bo‘ladi. Uning farovonligi, hayotining moddiy darajasi bunga bog'liq bo'ladi.

Tabiatan barcha odamlar taxminan bir xil mehnat ma'lumotlariga ega, ammo hayotda ba'zi odamlar qanday qilib yaxshiroq ishlashni bilishadi, boshqalari yomonroq, ba'zilari faqat eng oddiy ishga qodir, boshqalari - murakkabroq va shuning uchun qimmatroq ish.

Bu xilma-xil mehnat fazilatlari insonga tabiatan berilmagan, ular hayoti davomida va ayniqsa, yoshligida tarbiyalanadi.

Binobarin, mehnatga tayyorlash, insonning mehnat sifatini tarbiyalash nafaqat kelajakdagi yaxshi yoki yomon fuqaroni tayyorlash va tarbiyalash, balki uning kelajakdagi turmush darajasini, farovonligini ham tarbiyalashdir.

Ikkinchidan: ehtiyojdan, hayotiy zaruratdan ishlash mumkin. Insoniyat tarixida ko'p hollarda mehnat har doim ochlikdan o'lmaslik uchun zarur bo'lgan majburiy mehnat xarakteriga ega bo'lgan.

Ammo qadimgi zamonlarda odamlar nafaqat ishchi kuchi, balki yaratuvchi kuch ham bo'lishga harakat qilishgan. Ijodiy mehnatga o`rgatish pedagogning alohida vazifasidir [2].

Inson mehnatga mehr bilan munosabatda bo‘lganda, unda ongli ravishda quvonch ko‘rsa, mehnatning foydasi va zarurligini tushunsa, mehnat uning uchun shaxs va iste’dod namoyon bo‘lishining asosiy shakliga aylantirilganda mehnatning foydasi va zarurligini tushunadi.

Uchinchidan: mehnat sa’y-harakatlarida insonni nafaqat mehnatga tayyorlash, balki o'rtoq’ini tayyorlash, ya'ni boshqa odamlarga to'g'ri munosabatda bo'lish tarbiyalanadi - bu allaqachon ma'naviy tayyorgarlik bo'ladi. To‘rtinchidan: mehnat tarbiyasida faqat muskullar yoki tashqi sifatlar – ko‘rish, teginish, barmoqlar kabilar rivojlanadi, deb o‘ylash noto‘g‘ri.

Mehnatda jismoniy rivojlanish, albatta, muhim va mutlaqo zarur element bo'lgan holda ham katta ahamiyatga ega. Lekin mehnatning asosiy foydasi insonning aqliy, ma’naviy kamolotida namoyon bo‘ladi. Beshinchidan: yana bir holatni ta’kidlash lozim, mehnat nafaqat ijtimoiy ishlab chiqarish ahamiyatiga ega, balki shaxsiy hayotda ham katta ahamiyatga ega.

Biz yaxshi bilamizki, ko'p narsani qila oladigan odamlar qanchalik qiziqarli va baxtliroq yashashadi,

Ko‘p narsaga qodir, hamma narsada muvaffaqiyat qozonib, bahslasha oladigan, hech qanday sharoitda adashmaydigan, narsaga egalik qilishni biladigan va ularga buyruq beradigan odamlar qanchalik qiziqarli va baxtliroq yashashini juda yaxshi bilamiz.

Ota-onalar ushbu holatlarning har biri haqida yaxshilab o'ylab ko'rishlari kerak. Ular o‘z hayotida va tanishlari hayotida har qadamda oilada mehnat tarbiyasining hayotiy ahamiyati tasdig‘ini ko‘radi.

Mehnat – bu insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga, uning jismoniy va ma'naviy muhim kuchlarini, shuningdek, axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan ongli, maqsadga muvofiq, ijodiy faoliyati. Mehnat ongining mazmunini ishlab chiqarish tajribasi: kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar tashkil etadi.

Shuningdek, u shaxsiy manfaat va tadbirkorlikni, shaxsiy burchning ijtimoiy ahamiyatini va har birining mehnat natijalari uchun javobgarligini tushunishni, unga faol va ijodiy munosabatni o'z ichiga oladi; ishchining ijtimoiy adolat tamoyilini tasdiqlash istagi; mehnatga hissiy, axloqiy va estetik munosabat.

Rivojlangan mehnat ongi insonda mehnatsevarlikni, uning axloqiy fazilatlarini, uning ehtiyojlarini va ularni qondirish shakllarini shaxsiy mehnat hajmi va sifai bilan bog'lash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Zamonaviy oilada mehnat tarbiyasini takomillashtirishning pedagogik sharti-bu uyda bolaning tizimli mehnat faoliyati, bu bolaning o'zida rivojlanishiga hissa qo'shadi, mas'uliyat, aniqlik, boshqa birovning ishiga hurmat kabi shaxsiy fazilatlar, unda mehnat ongi rivojlanadi, mehnatsevarlikning paydo bo'lishiga yordam beradi va natijada keyingi mehnat faoliyatida zarur bo'lgan ko'nikma va ko'nikmalar faoliyat [4].

Bola har doim hal qila oladigan ba'zi bir mehnat vazifalariga duch kelishi kerak. Ushbu vazifa qisqa muddatli va uzoq muddatli bo'lishi mumkin. Masalan: siz bolani uzoq vaqt davomida ma'lum bir xonada tozalikka rioya qilishni buyurishingiz mumkin va u buni qanday amalga oshiradi – qaror qabul qilish va o'zi uchun qaror qabul qilish uchun javobgar bo'lish. Bu bilan siz unga tashkiliy vazifani qo'yasiz. Binobarin, mehnat vazifasi qanchalik murakkab va mustaqil bo'lsa, u pedagogik jihatdan shunchalik yaxshi bo'ladi.

Mehnatsevarlik mehnat ta'limi, o'qitish va kasbga yo'naltirishning natijasidir va kuchli ehtiyoj - motivatsion soha, bilim va e'tiqod mehnatining katta tarbiyaviy kuchini chuqur anglash, har qanday zarur ishni vijdonan bajarish qobiliyati va istagi bilan ajralib turadigan shaxsiy fazilat vazifasini bajaradi.mehnat faoliyati jarayonida yuzaga keladigan to'siqlarni engib o'tishda ixtiyoriy harakatlarni amalga oshirish.

Mehnat ta'limining asosiy shartlari bolalarni maktabgacha yoshdagi qobiliyatli va foydali ishlarga kiritishdir.

Oila chegaralarida bolaga malaka deb ataladigan bunday mehnat ta'limi berish qiyin. Yaxshi maxsus malakani shakllantirish uchun oila moslashtirilmagan; o'g'il yoki qiz har qanday jamoat tashkilotida: maktabda, jamoada, muassasada, kurslarda malakaga ega bo'ladi. Hech qanday holatda oila ma'lum bir mutaxassislik bo'yicha malakani ta'qib qilmasligi kerak.

Ammo ota-onalar oilaviy tarbiya malakaga ega bo'lish bilan hech qanday aloqasi yo'q deb o'ylamasliklari kerak. Bu insonning kelajakdagi malakasi uchun eng muhim bo'lgan oilaviy mehnat tayyorgarligi. Oilada to'g'ri mehnat ta'limi olgan bola kelajakda katta muvaffaqiyat bilan o'zining maxsus tayyorgarligidan o'tadi. [5.143]

Xuddi shunday, ota-onalar mehnat deganda biz faqat jismoniy mehnat, mushak ishini tushunamiz deb o'ylamasliklari kerak. Mashina ishlab chiqarishning rivojlanishi bilan jismoniy mehnat asta-sekin inson ijtimoiy hayotida avvalgi ahamiyatini yo'qotmoqda. Inson tobora ko'proq katta, uyushgan mexanik kuchlarning hukmdori bo'lib bormoqda, endi undan jismoniy emas, balki aqliy kuchlar tobora ko'proq talab qilinmoqda: muntazamlik, e'tibor, hisoblash, ixtirochilik, topqirlik, ushlash. Ota-onalar o'z oilalarida ishchi kuchini emas, balki intellektual, ijodiy fikrlaydigan ishchi odamni tarbiyalashlari kerak.

Mehnatsevarlik va ishlash qobiliyati bolaga tabiiy ravishda berilmaydi, balki unda tarbiyalanadi, deb ishongan. U shunday dedi: "beparvo bolalik g'oyasi bizning jamiyatimizga begona va kelajakka katta zarar etkazishi mumkin. Fuqaro faqat mehnatkash bo'lishi mumkin, bu uning sharafi, quvonchi va insoniy qadr-qimmati"

Oilada mehnat asosiy elementlardan biri bo'lishi kerak. Ota-onalar ayniqsa yodda tutishlari kerak bo'lgan asosiy narsa bu: bola mehnat jamiyatining bir qismiga aylanadi, shuning uchun uning ushbu jamiyatdagi mavqei, fuqaro sifatidagi qiymati uning jamoat ishlarida ishtirok etishga qanchalik tayyor bo'lishiga bog'liq bo'ladi. Uning farovonligi, hayotining moddiy darajasi bunga bog'liq bo'ladi. 66. Ota – onalar har bir mehnat ijodiy bo'lishi kerakligini tushunishlari kerak, ijodiy mehnatni o'rgatish oilada tarbiyaning alohida vazifasidir. [3.214]

Ota-onalar mehnat harakatlarida nafaqat bolalarning ish tayyorgarligini, balki bolaning boshqa odamlarga to'g'ri munosabatini ham tarbiyalashlari kerak. 68. Ota-onalar mehnat ta'limi jarayonida mehnatning asosiy foydasi bolaning aqliy, ma'naviy rivojlanishiga ta'sir qilishini tushunishlari kerak.

Oilada mehnat ta'limi jarayonida bolaga u yoki bu mehnat vositasini qo'llash orqali hal qilishi mumkin bo'lgan ba'zi vazifalar berilishi kerak.

Bola oilaning mehnat ishlarida ishtirok etishi kerak, buni majburlash deb hisoblamaydi, balki buni ongli ehtiyoj sifatida tushunishi kerak. Yoshi bilan mehnat topshiriqlari murakkablashishi va o'yindan uzoqlashishi kerak. Masalan: gazetalarni oling va ularni ma'lum bir joyga qo'ying, mushukchani yoki kuchukchani boqing, bufet shkafidagi buyurtma uchun javobgar bo'ling, telefonga birinchi bo'lib javob bering va hokazo.

Mehnat ta'limi – bu minimal ishlab chiqarish tajribasi, mehnat qobiliyatlari va ko'nikmalarini ularga yetkazish, ijodiy amaliy fikrlash, mehnatsevarlikni rivojlantirish maqsadida bolalarni turli xil pedagogik jihatdan tashkil etilgan ijtimoiy foydali mehnat turlariga jalb qilish jarayoni.

Inson mehnati barcha moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratadi; mehnat jarayonida insonning o'zi yaxshilanadi, uning shaxsiyati shakllanadi. Shuning uchun maktab mehnat ta'limi maqsadi maktab o'quvchilarining mehnatga psixologik va amaliy tayyorgarligini tarbiyalashga qaratilgan.

Umuman olganda, umumta'lim maktablari o'quvchilarini mehnat ta'limi, birinchi navbatda, har tomonlama rivojlangan, o'ziga xos xususiyatga ega, quyidagi muhim fazilatlarga ega bo'lgan ijodiy shaxsni tayyorlash bilan bog'liq bo'lgan bir qator vazifalarni qo'yadi:

- javobgarlik;

- mehnatsevarlik;
- ishlash;
- xushmuomalalik;
- bag'rikenglik
- stressga chidamlilik;
- atrof-muhitga osongina moslashadigan, o‘z salohiyatini oqilona tashkil etish va undan foydalanishni biladigan shaxs.

Mehnatning qattiqlashishi siyosiy etuklik va yosh smenaning yuksak axloqiy fazilatlari bilan birlashtirilishi kerak. Bunday birlikni amaliy amalga oshirish uchun kurash maktab o'quvchilarining mehnat ta’limi tizimini rivojlantirishning eng muhim istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Talabalarni mehnat ta’limi ommaviy amaliyotida har tomonlama rivojlantirish o'qituvchilar tarkibining muhim vazifasidir [4].

Xulosalarimiz shundan iboratki, oila va maktabda mehnat ta'limi masalalari o'rganildi. Tadqiqot muammosi bo'yicha adabiyotlar tahlil qilindi. Mehnat ta'limi tushunchasi aniqlandi. Shaxsni shakllantirish jarayonida mehnat ta'limining ahamiyati aniqlandi. Maktabda va oilada mehnat ta'limi maqsadlari va vazifalari ochib berildi. Yosh avlodni mehnat ta'limi bilan bog'liq ko'plab masalalarni hal qilish bolalar mehnatining funktsiyalari, maqsadlari va psixologik mazmunini to'g'ri tushunishga bog'liq. Talabaning ishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Avvalo, talabalarning ishi kattalar mehnatidan farq qiladi, chunki u tashkil etilgan. Bolalar mehnati birinchi navbatda ta'lim maqsadlari bilan tashkil etiladi.

Mehnatga tayyorlikka ta'lim ishlari tizimi orqali erishiladi, ularning har birida vazifalar hal qilinadi:

1) mehnatning maqsad va vazifalarini anglash;
2) mehnat faoliyati motivlarini tarbiyalash;
3) mehnat ko'nikmalarini shakllantirish.

Umuman olganda, umumta'lim maktablari o'quvchilarining mehnat ta'limi quyidagilarga olib keladi.

Mehnat ta'limi jarayonida olingan bilim, ko'nikma va ko'nikmalar o'z - o'zidan maqsad emas va pedagogik faoliyatning yakuniy mahsuloti emas, balki insonning asosiy qobiliyatini-mehnat qobiliyatini rivojlantirish vositasidir.

O‘quv ishlari bolalarning ko'p vaqtini oladi, shuning uchun ularning tarbiyasiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Bolalarni mehnat tarbiyasida o‘qitishning o‘rni mehnatning inson hayotidagi ahamiyati, jamiyatimizdagi mehnatning tabiati, demokratik jamiyati ishchilarining axloqiy qiyofasi va ta’lim mehnatini tashkil etish jarayonida o‘ziga xos xususiyatlar, mehnat qobiliyatlari va ko‘nikmalarini shakllantirish to‘g‘risida ma’lum bilimlarni egallash manbai sifatida qaralishi kerak.

Ta’lim jarayonida mehnat shaxsni rivojlantirishning yetakchi omili va dunyoni ijodiy rivojlantirish, mehnatning turli sohalarida mumkin bo‘lgan mehnat faoliyati tajribasini egallash usuli sifatida ham, umumiy ta’limning ajralmas qismi sifatida ham ishlaydi.

Adabiyotlar

1. Shamsiev O‘., Muxamedova D. Mehnat va menedjment psixologiyasi. O‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2018.
2. Averichev Yu. P. Maktab o‘quvchilarini mehnat ta’limi va tarbiyalashni tashkil etish. - M: Pedagogika, 2006 yil.– 68 b.
3. G‘ulomov G. Talabalarning ijtimoiy foydali mehnati va axloqiy tarbiyasining o‘zaro bog‘liqligi " // “Pedagogika”, 2001 yil.
4. Jurinskiy A. N. Pedagogika tarixi: darslik. talabalar uchun qo‘llanma. - M.: Gumanit. tahrir. Vlados markazi, 2000 yil.
5. Zolotuxin D.S. Qishloq maktab o‘quvchilarining mehnat ta’limi: o‘qituvchi uchun kitob.- M.: Ma’rifat 2000-yil.– 159 s.
6. G’oziev E.G’. Umumiy psixologiya. Darslik. Toshkent, 2010.